“La Falange de Rafael Sánchez-Mazas” (30/04/2007)
per Joan Maria Thomàs

Joan Maria Thomàs: “M’havien dit que m’acompanyaria el Lluís Marco, que representa el paper de Sánchez-Mazas en aquesta obra extraordinària que s’està representant aquí [al Teatre Romea], i en realitat estava una mica preocupat de tenir a Sánchez-Mazas aquí al costat, quan he de parlar de la Falange d’aquells anys. Realment em preocupava, però ara estic més tranquil.

Bé, jo sóc estudiós de la Falange; la vaig estudiar durant molts anys. Ara ja no tant; ara estudio altres temes, però quan un ha treballat tants anys, més de vint, com a acadèmic, la veritat és que un tema com aquest no s’abandona mai. Vaig conèixer la figura de Sánchez-Mazas, però sobretot vaig conèixer els fets del Monestir del Collell que donen lloc a l’anècdota que Javier Cercas va utilitzar per fer la novel·la de la que ara se’n fa l’obra.

Quan el febrer de 1939 van entrar les tropes franquistes al diari falangista de Barcelona, van confiscar el diari anarquista de la CNT i el convertiren en la Solidaridad Nacional. Aleshores un dels primers reportatges que van aparèixer en aquest diari va ser el tema del Collell, entre d’altres. Una altra aproximació que vaig tenir a aquest tema va ser quan estava investigant per escriure la meva tesi doctoral sobre els falangistes catalans en zona nacional, tots aquells que des de Burgos van constituir la zona territorial de Falange i després van entrar a Catalunya i a Barcelona amb les tropes franquistes acompanyats, entre altres, de Dionisio Ridruejo. Vaig entrar en contacte, arran d’aquesta investigació, amb un personatge que es deia Jesús Pascual Aguilar, que va ser un dels pocs que es va escapar del metrallament massiu del Collell, juntament amb Sánchez-Mazas. Jesús Pascual era un jove membre de la cinquena columna. Jo no volia parlar amb ell pel tema del Collell, sinó que ho volia fer perquè havia tingut un cert paper com a cap de l’organització dels ex captius de Barcelona. Volia parlar amb ell de tot això, però va sortir el tema dels fets del Collell...

I el tercer acostament d’aquests fets el vaig tenir a partir d’uns papers personals que em va deixar la vídua de la tercera persona que es va salvar dels afusellaments del Collell, que era un tal José Maria Álvarez Poblador, un dels fundadors de les JONS a Barcelona. Entre la seva documentació vaig trobar uns informes que havia fet, ja que totes les persones que havien estat empresonades per poder tenir drets a medalles i reconeixements van haver de fer uns informes explicant què els havia passat. Un dels informes que conservo, i que em van deixar els guionistes de la pel·lícula *Soldados de Salamina*, és el que relata la situació de quan havien estat tancats al Monestir del Collell, etc. Per tant, la meva aproximació als fets del Collell havia estat aquesta.

La veritat és que inicialment no li vaig donar gaire importància, però en té, ja que es tractava de cinquanta significats membres de la cinquena columna o persones importants del règim a Catalunya. Probablement, el més destacat dels fets del Collell per part de La Falange catalana va ser Roberto Bassas, cap de La Falange catalana als anys trenta, però després, molt a prop d’allà hi va haver un sèrie de matances, i aquesta va ser només una. També és important, relacionat amb els fets del Collell, els comentaris que en fa Dionisio Ridruejo a *Casi unas memorias*, on diu que no s’acabaven de creure el relat que explicava Sánchez-Mazas del que li havia passat al Collell. Encara llavors jo no sabia l’anècdota del soldat que el va trobar i no el va

disparar. Per tant, no es creien l'afusellament del Collell, almenys no del tot, o almenys no es creien com ell se n'havia escapat. I bé, en principi la cosa va quedar així fins que em vaig adonar d'això, que hi havia hagut un soldat republicà que no va voler matar Sánchez-Mazas.

Un franquista important de la zona de Barcelona, també escriptor important com és Joan Ramon Masoliver, a qui vaig entrevistar, parlava dels fets de Sánchez-Mazas d'una manera força negativa. Masoliver era també del grup de Ridruejo, i aquí a Barcelona el van anomenar cap general de Propaganda. Llavors ell m'explicava que la visió que tenien del comportament de Sánchez-Mazas davant del servei d'informació militar republicà havia estat força deplorable, és a dir, que havia donat molts noms. Per tant, la imatge de Sánchez-Mazas em va quedar com d'una persona que, tal com reflecteix també la novel·la, era bàsicament un pensador. Va ser el proveïdor de retòrica a la Falange, però no era un home com ho eren altres falangistes, que eren homes d'acció directa, que portaven pistoles i estaven acostumats a la violència. Aquesta va ser la meva aproximació a la figura de Sánchez-Mazas.

Del que voldria parlar avui és d'aquesta Falange de Sánchez-Mazas. Jo crec que el títol de la conferència no hauria d'haver estat *La Falange de Sánchez-Mazas* sinó *Les Falanges de Sánchez-Mazas*. Una cosa és, per exemple, la Falange d'abans de la guerra i una altra la de després de la guerra, perquè no són el mateix: una és la Falange de José Antonio i l'altra és la Falange unificada, que és la Falange apropiada i recreada per Franco. I dins d'aquesta Falange recreada per Franco també podríem distingir entre la Falange fins al maig del 1941 i la Falange a partir d'aquesta data i fins al 1945; i encara podríem parlar de la Falange de després del 1945 respecte a les anteriors. Per tant, realment hi ha diverses Falanges, ja que el partit únic del règim franquista va ser el partit que va durar més de tots els règims feixistes del món: va durar quaranta anys, i per tant també va haver-hi una evolució. Pel que fa a la Falange originària, la de José Antonio, cal dir en primer lloc que va ser una Falange molt petita, molt poca cosa. Avui en dia tenim una visió com si la Falange o José Antonio haguessin estat unes entitats molt conegudes en aquells anys, però realment no eren molt conegudes. Des de l'octubre de 1933, en què va néixer, fins al 1936 amb l'inici de la guerra, la Falange no va ser gaire coneguda. Va ser coneguda pels enfrontaments al carrer que hi va haver, però no eren només els falangistes qui s'enfrontaven als carrers amb joves d'esquerres, hi havia també els carlins, hi havia gent seguidora del monarquisme autoritari alfonsí, hi havia els brigadistes, i molts grups d'extrema dreta partidaris de l'acció directa. José Antonio era conegut pel seu cognom, perquè era fill del dictador, després va ser important per la importància que se li va donar al fundar la Falange. Diguem que la Falange va ser com un naixement anunciat.

A Espanya no hi havia feixistes, van arribar tard, l'octubre del 1933, i és com si tothom l'estigués esperant. Quan van aparèixer -ja que abans de la Falange només hi havia les JONS, que eren molt poc importants- va haver-hi una ofensiva molt forta contra ells i va ser com dir: "Ja tenim el feixisme aquí!". Però una de les coses que voldria deixar clar avui és que el concepte de feixisme del que parteixo, i del qual hem de partir, no és el concepte de feixisme que utilitzem avui en dia quan l'utilitzem com un insult en forma de calaix de sastre on hi cap tot i que normalment indica actituds autoritàries o poc democràtiques. Però en aquells anys no era això; en aquells anys hi havia molts grups de dretes. De fet, fins i tot en els anys trenta la major part de països d'Europa tenien règims autoritaris, no democràtics, i dins de tot aquest ventall de forces de dreta també

estaven representats a Espanya. El feixisme pur simplement jo crec que s'ha d'aplicar a la Falange. Per tant, el feixisme pròpiament a Espanya va ser minoritari, contràriament a altres països i a altres règims. A Espanya no hi va haver un règim ni un líder feixista als anys trenta que fos capaç de posar-se al front d'un púlpit i de prendre el poder; això no va passar aquí. A Espanya va passar un altra cosa: hi va haver una guerra civil, i a partir d'aquí la Falange va jugar un determinat paper, però no hi va haver l'èxit d'un règim feixista. El feixisme a Espanya va ser un desastre, mai va obtenir més del set per cent dels vots, i a més es van barallar amb tothom, no només amb les esquerres que eren particularment contra qui es volien barallar, sinó també contra les dretes, perquè ells consideraven que eren els autèntics feixistes i la resta de les dretes jugaven a ser una mica feixistes.

Si José Antonio va ser una persona coneguda sobretot per això, per ser fill de l'exdictador i pel cas que se li va fer, per haver creat un partit feixista que en realitat pintava molt poc. Recordin que si José Antonio va ser un dia diputat, no ho va ser per la Falange, sinó per un partit de dretes de Cadis on la família Primo de Rivera tenia un pes important. Aleshores, si José Antonio era una persona relativament important, Sánchez-Mazas encara ho era menys. Tampoc hem de creure que Sánchez Mazas era una persona molt coneguda. Havia estat corresponsal, era un escriptor amb molt poca obra publicada, un escriptor clàssic amb una retòrica complicada, i no era una persona coneguda, i menys tenint en compte que estava en un país amb una taxa d'analfabetisme molt gran. Per tant, relativitzem una mica aquestes dues figures ja que una cosa és la visió que en podem tenir d'ells ara i una altra la visió en el moment del qual estem parlant.

Com dèiem, la Falange, quan va néixer, es va trobar amb problemes per ocupar un espai, ja que tant la dreta com l'extrema dreta ja existien des de l'any 1931 i tenien forces molt potents. La més important era la CEDA, el gran partit catòlic i agrari, el gran partit de Gil Robles, amb desenes de milers d'afiliats amb sindicats agraris que guanyaven eleccions a províncies senceres i amb pes electoral a tot el país. I aquest partit no era un partit feixista, però utilitzava de vegades una retòrica semblant al feixisme. El que volia era transformar la república en un règim on fos compatible l'existència del sufragi universal fins a un cert punt amb l'existència d'un altre sufragi que ells postulaven que es deia el "sufragi corporatiu". Ells deien que el sufragi no era natural, que no formava part de l'essència de les persones. Les persones neixen en el si d'una família, en un territori, tenen una feina i aquests són els espais naturals on creien que havien de fer que la gent participés. El sufragi el consideraven una cosa inventada. Aquesta doctrina era una doctrina postulada també per l'Església catòlica. Tota l'Església catòlica, començant pel Papa, havia decidit crear una doctrina social i instigava uns règims determinats. Allà on va tenir èxit un d'aquests règims va ser a Àustria, on es va crear el règim corporatiu cristià del canceller Tolfus, que va ser precisament el règim que Hitler va fer fora en ocupar el país. Però és aquest el principal partit de la dreta espanyola. La Falange, al seu costat, era realment un ratolí; no hi tenia res a fer. Hi havia també altres formacions d'extrema dreta, els carlins per exemple, que tenien implantació a zones del país, entre les quals Catalunya. I els carlins tampoc volien una democràcia, volien una monarquia amb el model anterior a la monarquia liberal, una monarquia de l'època absolutista actualitzada, i eren un partit profundament catòlic. Pels carlins, la Falange i el feixisme eren pagans; el concepte de líder i de partit únic era paganisme pur. Els carlins no estaven gens d'acord amb aquestes doctrines. I, per últim encara, teníem els monàrquics alfonsins, que ja començaven a pensar en Joan

com a recanvi d'un rei tan desprestigiat. Els monàrquics alfonsins ja havien abandonat tota la idea de mantenir la constitució del 76 i el liberalisme, i ja tenien també una clara orientació cap a una monarquia autoritària. I, per cert, Joan de Borbó també hi estava d'acord, que la monarquia fos autoritària i no democràtica. Després, Joan de Borbó també va anar canviant, però a finals dels anys 30 i principis dels 40 era partidari d'aquestes coses. Per tant, els falangistes tenien un espai petit i, a més, van arribar tard. Però els falangistes tenien una doctrina específica i en la seva doctrina volien guanyar-se persones d'esquerres. La doctrina falangista, com totes les doctrines feixistes, vol integrar; creuen que s'ha de fer un nou tipus d'Estat, integrador, acabar amb les divisions de classe fins a un cert punt, però sobretot amb les divisions de partit, i ser capaços d'integrar una part de les masses que estan equivocades, que han estat influïdes per doctrines estrangeres. Per exemple, els obrers i el marxisme. Aquesta és una qüestió important dels feixistes.

Els nazis i els feixistes italians van ser capaços d'integrar sectors de les masses. El mateix Mussolini era un antic socialista. Aquesta idea integradora, els falangistes la van adreçar cap a la CNT; curiosament pensaven que els anarcosindicalistes de la CNT eren els més espanyols de tots els esquerrans espanyols. Els altres eren influències estrangeres, però creien que la CNT era allò més hispànic de la classe obrera i que s'havien d'integrar. José Antonio aquí a Barcelona va tenir converses amb Ángel Pestaña, un dels líders de la CNT que havia sortit d'aquest sindicat per crear un partit que es deia Partit Sindicalista, i va intentar captar-lo per integrar-lo a la Falange. Aquesta idea de fer una Falange amb un contingut obrer és una idea molt específica del feixisme. No només eren antimarxistes, antinacionalistes, antiseparatistes, antidemocràtics, també eren, per tant, anticonservadors. Ells creien que Espanya s'havia de refer, que s'havia de tornar a unir, que s'havia d'acabar amb totes aquestes divisions i que les divisions també s'havien d'aturar per la via que hi hagués més justícia social. La qual cosa volia dir algun tipus d'intervenció sobre la riquesa. Així, per tant, es crea el seu famós punt, entre els 27 del seu programa, que parla de la nacionalització de la banca. Això evidentment no tenia res a veure amb la CEDA, el carlisme, i l'alfonsisme, perquè tots aquests eren molt més conservadors. La CEDA era un partit de propietaris agraris, dels grans i de desenes de milers de petits propietaris agraris que estaven espantats perquè els havien convençut que la reforma agrària els trauria les terres. I és un partit també, com dèiem, profundament catòlic. En canvi, la Falange és catòlica però en el seu programa postula la divisió entre l'Església i l'Estat, cosa que no fa la CEDA, ni el monarquisme, ni tampoc per descomptat ho fa el carlisme. Per tant, la Falange va tenir uns inicis complicats, difícils, i va entrar en una espiral d'enfrontaments amb les esquerres que van dur a tota una escalada terrorista de morts, lluites pels carrers, assassinats d'un i l'altre costat. Va ser una escalada que va sorprendre el mateix José Antonio, que era partidari de la violència, però tampoc havia calculat sincerament que la cosa aniria d'aquesta manera i es va sentir desbordat. En algun moment sembla que José Antonio va estar a punt d'abandonar; s'havia espantat davant del propi monstre que havia creat. No ho va fer, va continuar i ho va pagar amb la seva pròpia vida. Aleshores, aquesta Falange donava molt d'èmfasi a qüestions que en deien d'estil, és a dir, de cuidar molt el llenguatge, de crear un llenguatge específic, de crear una simbologia, etc. D'aquí vénen les famoses camises blaves, tot i que diguem que això no era qüestió dels feixistes únicament. Els de la CEDA també portaven una camisa, les joventuts socialistes i comunistes també portaven camises i corbates vermelles... Això dels uniformes es propi dels anys 20 i 30 i va ser massiva a tot Europa. El tema dels crits de lluita: "Arriba España!""¡Por la patria, el pan y la justicia!", totes aquestes coses no les

va crear Sánchez-Mazas, les va crear Ramiro Ledesma, el fundador de les JONS. I Sánchez-Mazas i José Antonio són els que van crear aquest estil, retòrica classicista que vostès poden veure si llegeixen la premsa falangista, una premsa que sortia de tant en tant perquè mai van tenir diners per poder tenir un diari que sortís regularment. Van crear Arriba com a diari i no va durar, es va convertir en un setmanari. Tenien FE i poca cosa més, feien el que podien però és que no tenien finançament suficient. El que van aconseguir de Mussolini no era suficient en absolut per tenir una incidència en el paper escrit.

Sánchez-Mazas és, per tant, una persona que proveeix de retòrica la Falange. Hi ha tota una sèrie de paraules clau en la manera de ser del falangista i en la seva manera de parlar i escriure. Paraules claus com: intemperie, inexorable, milicia, imperial, impasible, claridad, heroismo, en front de les paraules rebutjades com: turbio, chillón, estéril, etc. Ells creien també en un sentit ascètic de la vida, militar, etc., però també tenen una visió moderna de moltes coses, com tots els feixismes. Els feixismes van tenir èxit perquè van ser capaços de combinar tradició i modernitat. Per exemple, la retòrica de l'Espanya alegre i *faldicorta*, l'esport, la purificació del cos, la mateixa visió de la dona, on combina una dona tradicional, una dona com a mare, però al mateix temps una dona que cal mobilitzar políticament, i d'aquí la secció femenina i tota la tasca que va fer, etc. Aquesta Falange no va tenir gaire èxit. Aleshores, fruit del seu aïllament, a les eleccions del 16 de febrer del 1936 els falangistes es van presentar sols, i així els va anar: no van treure ni un sol diputat. Va guanyar el Front Popular i, a partir de llavors, va començar a canviar perquè s'havia acabat la possibilitat que la CEDA arribés al poder i transformés la república en una república diferent, corporativa. Aleshores, hi va haver cada cop més una escalada per començar a preparar el final de la república. Diguem-ne que aquí els falangistes van acabar així, però no al principi. José Antonio va alabar el fet que Azaña fos president del govern, el va animar a fer grans reformes a Espanya. També en altres moments havia animat al mateix Indalecio Prieto, un dels líders més moderats del socialisme, perquè es fes falangista. ¡Imagineu-vos quines coses se li passaven pel cap! Però pensar que aquestes persones eren les que podien fer una revolució nacional, alhora amb components socials, i alhora amb components nacionals, no va tenir cap èxit i, a poc a poc, es va anar cap a una escalada de preparació d'un cop d'estat. La Falange va ser el primer a rebre, doncs ràpidament el Front Popular va empresonar dirigents d'aquesta. Per tant, tota la primavera del 1936 els líders de la Falange estan a la presó i el partit queda sense caps. Aleshores comencen a dissenyar un cop propi i veuen que no hi ha sortida. Els militars comencen a preparar un cop, però els més actius a preparar el cop són una facció de l'exèrcit monàrquic sobretot, els alfonsins que tenen molt pocs militars però moltes influències sobre alguns generals alfonsins, i també els carlins, la quarta guerra carlina que ha de ser la definitiva. Aleshores la Falange es troba sense caps, a la presó, i s'inicia el cop. Poc abans d'iniciar-se el cop, els falangistes discuteixen entre ells preguntant-se què han de fer, unir-se o no unir-se? Hi ha una tendència que, en realitat, defensa no unir-se al cop perquè el considera en el fons un cop conservador, i altres que diuen que sí, que s'han d'unir perquè els joves falangistes hi aniran i, per tant, és millor anar-hi. Aleshores, José Antonio arriba des de la presó d'Alacant i dóna ordre que es participi en el cop, però mantenint una certa autonomia dins dels que s'alcen. Llavors ve el cop, que fracassa com vostès saben. Només te èxit a una part de l'estat, però a l'altra part és vençut. Aquí a Barcelona és vençut, però llavors entrem en la Guerra Civil. Aquí el panorama de la Falange canvia. En primer lloc, tots els líders falangistes són morts: José Antonio, Onésimo Redondo, Ramiro Ledesma, tots els realment importants desapareixen. Llavors queden Sánchez-

Mazas, que no era un polític encara que fos un falangista, era un intel·lectual. A ningú se li hauria ocorregut posar Sánchez-Mazas de ministre. Queda també Raimundo Fernández Cuesta, i alguns altres com José Maria Alfaro, però no són la primera fila. Podríem dir que si la Falange durant els anys de la república era un cos minúscul amb un cap enorme, durant la Guerra Civil es converteix en un cos enorme amb un cap minúscul, ja que no tenen líders. I el que passa és que, com que no hi ha exèrcit, com que ni Franco ni els republicans tenen exèrcit, és necessari trobar gent. Aleshores els falangistes i també els carlins proporcionen gent, i molta gent s'afilia en aquell moment i comença a créixer la Falange. El que no li havia passat mai a la Falange durant la República li passa ara en els mesos que van des del juliol del 1936 fins a l'abril del 1937. La Falange creix, creix d'una manera amorfa, amb persones que són, per exemple, joves de la CEDA que s'hi apunten, però també gent d'esquerres, atrets per la retòrica de la revolució nacional sindicalista i alguns, per què no dir-ho, també per cobrir-se, perquè si es posen una camisa blava és com si tinguessin un permís per amagar-se de la repressió al front nacional. Aleshores, la Falange té un gran creixement i una intervenció molt important en la repressió franquista, en la repressió d'aquell estiu i de la primera part de la guerra que és quan va ser més salvatge. Aquelles anades a pobles mentre avançaven les forces per Extremadura i per Castilla, aquelles matances salvatges de Huelva, etc. Hi ha falangistes, és clar que n'hi ha, però també hi ha carlins, militars, la legió i l'ordre de tota aquesta gent de no deixar presoners al darrere. La Falange té una responsabilitat important. Una pregunta que ens podríem fer seria: I si José Antonio i els falangistes haguessin estat vius i haguessin estat dirigint allò, hi hauria hagut aquest tipus de repressió? Jo he intentat de contestar-ho en un llibre que acaba de sortir ara, que es diu *La historia de España que no pudo ser*. Jo crec que els falangistes haurien participat en la repressió, però haurien fet una repressió molt més selectiva, haurien anat a reprimir aquelles persones que creien que eren realment importants, però no haurien matat tant massivament, perquè els feixistes volien integrar, això no ho hem d'oblidar, i el franquisme el que va fer va ser aniquilar. Pensin que la repressió franquista és una repressió que multiplica per molt la repressió dels nazis a Alemanya durant el període anterior a la Segona Guerra Mundial. I és molt més important, encara molt més important, que la repressió que fan els feixistes italians abans de la Segona Guerra Mundial. En aquesta època anterior la repressió franquista és una repressió salvatge, que no busca integrar sinó que busca aniquilar. Quin hauria estat el punt de vista dels falangistes originaris davant d'això? Doncs segurament hauria estat una repressió més selectiva, en la qual haurien anat eliminant les persones més importants, els ideòlegs, i a més haurien intentat integrar una part d'aquestes masses. De fet, un dels lemes que utilitzaven era el dels braços oberts a l'obrer i al camperol, i en algun lloc ho intentaren fer però s'embrutaren les mans totalment de sang. El mateix assassinat de García Lorca, l'altre dia hi pensava, que era un conegut de José Antonio. Hauria José Antonio fet matar García Lorca? Doncs probablement no. De fet no el van matar els falangistes, el van matar els de la CEDA, també amb participació de joves falangistes.

Jo insisteixo a mostrar una cosa que per a mi és molt important, en funció dels estudis que hem fet. Es tracta de poder distingir dins del franquisme diverses faccions i diversos punts de vista i veure el paper de la Falange respecte a altres papers. Bé, tot això ens porta a la Guerra Civil, a una guerra civil on els franquistes no tenen estat. El primer que creen és un cap d'Estat, però no tenen Estat. Acaben de desmuntar la República, però quin Estat tenen? Creen monarquia? Creen un nou Estat? No, l'únic que creen és la figura d'un cop d'estat que no té ni govern. Va estar un any sense tenir govern. I una de

les primeres coses que fan és crear un partit únic. A l'hora de crear un partit únic, la qual cosa ja demostra que volen crear un règim semblant als feixistes, es fixen en els dos partits més importants que hi ha funcionant a la zona nacional: la Falange i els carlins. Aleshores, Franco i el seu concunyat Serrano Sunyer ideen fer un partit únic a partir d'unir la Falange i el carlisme, però posant Franco com a cap d'aquest partit únic. Franco, que no tenia res de feixista, el posen de cap d'això, i comencen a crear un partit inspirat en la Falange. En el famós decret del 37 hi va haver una certa resistència a tot això, però ràpidament es va acabar. I molt ràpidament la major part de falangistes van acceptar Franco com a cap. Però els líders falangistes que quedaven i d'altres de nous que havien entrat, com Dionisio Ridruejo i etc. continuen pensant que la Falange realment havia de crear un estat feixista i que el partit havia de tenir tot el poder. Quan Franco va començar a construir més el seu Estat i va crear un govern, es van trobar que aquest agafava ministres carlins, alfonsins, de la CEDA, i ministres falangistes i ministres militars i ministres amics de l'Església, i feia com una mena de barreja i conjunt en el qual ell era el cap. De fet, Franco el que feia era crear una coalició autoritària amb tots aquells que havien donat suport al cop. Però una part dels falangistes no s'hi van conformar; volien tot el poder, i aleshores van començar a fer una pressió per aconseguir tot el poder. Va esclatar al maig de 1941, quan va esclatar la Segona Guerra Mundial, i llavors els falangistes van anar a Serrano Sunyer, que era el que els representava davant Franco, i li van dir que volien que el règim fos falangista: no era només que s'hagués creat un front de joventuts, no era només que s'hagués creat un auxili social, no només que s'hagués creat la secció femenina, que era massiva i tenia el servei social, sinó que el poder, és a dir, l'economia, l'educació, els mecanismes últims del poder, estiguessin en mans de la Falange. Només volien compartir el poder amb l'exèrcit, només ells i l'exèrcit. Van presentar aquestes reivindicacions davant Franco i aquest va reaccionar d'una manera molt hàbil: s'hi va negar, però va negociar pel darrere amb una sèrie de falangistes i aquests van acceptar tenir més càrrecs de ministres a canvi de renunciar a aquesta demanda de tot el poder. Aleshores, va emergir de la Falange com a nou secretari general Arrese, que va ser l'home que va conduir el moviment cap a l'acceptació. La Falange era una part més del règim, no havia d'impregnar tot el règim, sinó que havia de compartir el poder. El poder de la Falange, tot i així, era important: tenien els sindicats, el front de joventuts, la secció femenina amb el servei social, és a dir, que totes les dones solteres entre 17 i 35 anys havien de passar per allà a fer una prestació de sis mesos obligatòria on rebien classes de nacional-sindicalisme més les ja conegudes coses que segurament molts de vostès recorden. Aquest poder de la Falange no era poc, ni molt menys, però era una part del poder. Arrese va conduir la Falange cap a això, cap a aquesta acceptació d'un poder important però subordinat, un paper de compartir poder. Els falangistes més radicals, la sortida que van tenir quina va ser? Doncs Dionisio Ridruejo a la División Azul. Aquesta División Azul va ser en part una vàlvula d'escapament per a aquest descontentament, per a aquests joves radicals que volien més coses, i allà els va anar com els va anar. Ja saben vostès com va acabar la història. La Segona Guerra Mundial la van perdre els amics de Franco. Aleshores el que va fer el règim va ser maquillar-se. És divertidíssim; si vostès veuen el que passa al 1945 és divertit. Fan un decret que prohibeix la salutació feixista, que abans era la salutació que s'utilitzava per a tot. Desapareix la figura del *secretario general del movimiento*, Arrese deixa de ser ministre. Els cors i danses de la secció femenina, quan surten en els segells, ja no es diuen de la secció femenina, sinó que són els cors i danses hispànics. Hi ha com una mena de camuflatge intern. Fins i tot els pressupostos de l'Estat, els pressupostos del partit únic, es camuflen dintre d'altres

ministeris: educació, educació nacional, etc., però, i això és molt important, mai desapareix la Falange.

Franco sempre va mantenir la Falange. I per què? Hauria estat fàcil per ell desfer-la, i tenir un règim sense ella, amb tota la resta però sense la Falange. Els falangistes havien esdevingut el sector més fidel a Franco. Els falangistes li devien tot a Franco, ell els havia donat un poder dins de l'Estat. I quan dic tot no dic només càrrecs a la cúpula de l'Estat, o ministres, sempre hi van haver ministres falangistes, i directors generals; sinó milers, desenes de milers, de llocs de feina, de funcionaris, els sindicats, el moviment de les joventuts, les dones de la secció femenina. Aquí hi havia una munió de llocs de feina, de funcionaris, i tots aquests eren falangistes. Tota aquesta gent estava agraïda a Franco i Franco vetllava per ells. Vostès diran que també hi havia falangistes descontents, joves que continuaven pensant en la revolució pendent, etc. És clar que n'hi havia, però què feien aquests? Doncs es desencantaven, o quan creixien i deixaven de ser joves radicals, passaven a tenir un càrrec dins del Frente de Juventudes de monitors, o de professor de formació de l'esperit nacional a l'institut, etc., o qualsevol lloc del sindicat. I llavors aquesta radicalitat s'anava diluint. La Falange sempre va tenir sectors que li sortien radicals, que feien algun exabrupte a les concentracions. Però recordin el final del règim, del qual els falangistes eren la peça més important. Encara ara a les concentracions nostàlgiques apareixen les camises blaves. La Falange es va convertir en la part més agraïda a Franco.

Per acabar, quin paper va jugar Sánchez-Mazas dins aquesta nova Falange? Li van atribuir al principi un paper molt destacat. Ell n'era un dels fundadors, un altre era Fernández Cuesta. Aleshores, Serrano i Franco havien creat la nova Falange i evidentment necessitaven també donar un paper a aquestes persones, perquè si no semblava que era una Falange massa nova. Aleshores, a Sánchez-Mazas el 31 de juliol del 1939 el van fer ministre sense cartera sense cap atribució, simplement per estar allà, per poder dir que era ministre. A Sánchez Mazas no és clar perquè el destitueixen, però en tot cas diuen que ell incomplia i el van cessar. L'altre, Fernández Cuesta, estava en territori dels republicans aleshores, i a Indalecio Prieto se li va ocorre la idea, com que Franco acaba de crear la Falange unificada, d'anar a alliberar Fernández Cuesta i portar-lo a la zona nacional, perquè com que era un falangista originari esvalotaria el galliner i començaria a protestar. Aleshores, van organitzar un canvi amb Justino de Azcarate, un republicà. Fernández Cuesta, quan va arribar al front nacional, estava tan espantat d'aquesta visió que volia i veia Indalecio Prieto en ell que es va convertir, en la persona més submisa de tots els falangistes i un dels falangistes franquistes més importants, i sempre va ser un falangista franquista i així li va anar. Va tenir una carrera molt llarga: ministre, secretari general, ministre de justícia. Va tenir, en definitiva, una llarga carrera dins el franquisme. Sánchez Mazas què va fer? Va tenir un càrrec de ministre, va ser sempre membre de la junta política als anys que va existir la junta política, ja que després Franco la va deixar de reunir, i va tenir un paper d'acceptació de la Falange, d'aquesta nova Falange de Franco. No va ser una persona que es revelés, ni va ser una persona que va protestar; no va ser una persona que, a diferència de Ridruejo, que fins i tot va lluitar perquè Espanya entrés a la Segona Guerra Mundial, un dia va dir que ho deixava, ho deixava i es va posar a conspirar contra Franco. Va crear partits social-demòcrates, i així li va anar. El detenien contínuament. Un home que de fet va començar llavors a militar en l'antifranquisme. Sánchez-Mazas no va fer res de tot això. Sánchez Mazas va continuar fent d'escriptor, va tenir la sort que va heretar de la seva família materna un palau a Extremadura i una fortuna, se la va anar gastant i ja està. No

va fer res, no va fer cap cosa heroica. Als anys 50 va escriure un llibre que es deia *Ni me arrepiento ni me olvido*, però, què hi havia en el cap de Sánchez-Mazas? Era un home frustrat? Era un home nostàlgic? Era un home que continuava pensant en la Falange de José Antonio? La veritat és que no ho sabem. Però jo sí que sé de molts altres, ja que he parlat amb molts d'aquests: amb Manuel Valdez Larrañaga, amb Fernández Cuesta, amb Serrano; vaig parlar amb molta d'aquesta gent del principi i que després també havien jugat un paper en el franquisme. Tots ells justificaven la reducció de la Falange, tots deien que la Falange havia complert el seu paper i que estava donant suport totalment a Franco. Per tant, què hauria dit Sánchez-Mazas? La meva hipòtesi és que Sánchez-Mazas es va anar conformant, va viure com una persona important en el règim, va ser ministre i ex ministre, que a Espanya és més important, i va viure bé.
Moltes gràcies".